
Økonomisk krise truer spesialistutdanningen

HOVEDREPORTASJE

TOM SUNDAR,

Email: tom.sundar@legeforeningen.no

Tidsskriftet

Presset på Utdanningsfond III skaper en bred debatt om hele finansieringsordningen for legers videre- og etterutdanning. At utdanningen er et felles ansvar, er alle parter enige om. Striden står om hvordan utdanningsgildet skal besørges og spleiselaget organiseres.

Spesialistmangelen og den formidable økningen i antall nye leger vil kreve økt kapasitet innen videre- og etterutdanningssystemet for leger. Dette vil ytterligere øke presset på fondsfinansieringen. Spørsmålet er: Hva blir løsningen?

Redningsaksjon

Økonomidirektør Olav Rabben i Legeforeningen forteller at egenkapitalen i Utdanningsfond III nådde et bunnivå på 37 millioner kroner ved utgangen av 1999. Dette er en reduksjon på nærmere 30 % bare på ett år. Rabben forteller at den store knekken i tilskuddene kom i 1993, da totalavsetningene til fondene ble nesten halvert med om lag 60 millioner kroner. Siden har egenkapitalen i Utdanningsfond III gått ned med nesten 80 millioner kroner.

– De siste årene har mengden av refunderte søknader vokst kraftig, noe som gjenspeiler økningen i antall spesialistkandidater. De årlige fondsavsetningene har derimot vært uendret, sier han.

Fra 1.1. 2000 har fondsutvalget for Utdanningsfond III strammet radikalt inn på refusjoner fra fondet: Støtte til etterutdanning faller bort, spesialistkandidater får refusjon for maksimalt to kurs årlig, det gis ikke refusjon for kostutgifter, og overnatting refunderes med 500 kroner per natt.

– Innstrammingene er en redningsaksjon for å stabilisere egenkapitalen i Utdanningsfond III og forsøke å skape en mer forutsigbar situasjon, sier Olav Rabben.

Situasjonen er lysere for Utdanningsfond I og II. For hvert av disse fondene har innstramminger ført til stabilisering av egenkapitalen, som er på henholdsvis 125 millioner og 107 millioner kroner.

Profesjonen må styre

President Hans Petter Aarseth signaliserer at Legeforeningen vil kjempe for fondsordningen, som han mener er en hjørnestein i videre- og etterutdanningen.

President Hans Petter Aarseth i Legeforeningen går i tenkeboksen for å finne løsninger på fondskrisen

– Utdanning av leger er et nasjonalt ansvar med Legeforeningen, staten og Kommunenes Sentralforbund som viktige interesseparter. Legeforeningen legger vekt på at fondene skal være kollektive finansieringsordninger, som ikke bare sikrer videre- og etterutdanningen, men som også garanterer legene en økonomisk og faglig autonomi i utdanningen, sier Aarseth.

Han mener at legeprofesjonen skal ha en avgjørende rolle i styringen av både utdanningens innhold og finansiering, og legger ikke skjul på at fondsordningen i så måte er et viktig redskap.

– Både ansvaret og kompetansen for å organisere utdanning og drive med fagutvikling må ligge hos profesjonen. Hvis sykehuseierne får styringen med spesialistutdanningen, vil det føre til regionale ordninger med varierende kvalitet, sier Aarseth.

Han lover at presset på Utdanningsfond III ikke skal ramme spesialistutdanningen. Han sier at Legeforeningen også har som mål at sykehusspesialistene skal få tilbake fondsstøtten til etterutdanningen.

– Hva vil Legeforeningen gjøre for å redde fond III?

– Målet er ikke bare å redde fondet, men å bygge det opp igjen sammen med de øvrige fondene, sier Hans Petter Aarseth. Han medgir at de store fondsavsetningene i begynnelsen av 1990-årene resulterte i et overforbruk av fondsmidler, uten at det var snakk om et kursliv i sus og dus. Dagens situasjon, derimot, tvinger Legeforeningen til å snu på hver krone. Foreningen holder også på å evaluere kurssystemet med tanke på å utvikle alternative og rimeligere læringsmetoder (1). Legeforeningen har innledet samtaler med Legemiddelindustriforeningen for å sonde mulighetene for industrifinansierte, kollektive støtteordninger (se s. 958).

– Fondsøkonomien er et sentralt tema i vårens lønns- og normaltariffforhandlinger. Legeforeningen vil fremme forslag om avsetninger til fond III i forbindelse med sykehuslegenes lønnsforhandlinger, for å sikre videre- og etterutdanningen og gi fondet en friere stilling, sier Aarseth.

Utdanningen truet

Leder av Yngre legers forening (Ylf), Bente Kristin Johansen, sier at det haster med å finne løsninger for å bygge opp Utdanningsfond III.

Bente K. Johansen

– Overlegene, som skal undervise kandidatene, har allerede mistet sitt tilbud om etterutdanning. Når de ikke oppdaterer kunnskapene sine, vil det svekke kvaliteten på utdanningen som er tuftet på mester-svenn-prinsippet. På lang sikt kan hele det kollegiale nettverket som er basis for kursvirksomheten bryte sammen, sier Johansen.

Hun peker på at restriksjonene som er innført for dekning av reise- og oppholdsutgifter til kurs, særlig rammer sykehusleger i distriktene. Hun får stadig telefoner fra fortvilte medlemmer som har fått store utlegg på egen kappe: – Problemet er at praksis for dekning av kursutgifter varierer mellom sykehusene. Våre hovedtillitsvalgte arbeider derfor for å få i stand midlertidige, lokale avtaler som skal gjøre det lettere for spesialistkandidatene å få dekket sine kursutgifter.

Johansen mener at det ikke finnes noen bedre og billigere alternativer til dagens utdanningssystem, som er bygd opp over mange tiår og basert på en høy grad av frivillig innsats fra rundt 600 tillitsvalgte leger. Også på sikt mener Ylf at dette er den beste løsningen.

– Hvordan kan fond III tilføres friske midler?

– I år er fondet avhengig av friske midler gjennom lønns- og normaltarifforhandlingene, men Ylf ønsker på sikt å løsrive fondsavsetningene fra sykehuslegenes lønns-

forhandlinger. Utdanning bør ikke sammenkobles med legenes lønn. Utdanning av legespesialister er et nasjonalt ansvar, sier Bente Johansen.

På årsmøtet i fjor høst vedtok yrkesforeningen å pålegge medlemmene ikke å ta kurs i spesialistutdanningen før fondsøkonomien var sikret. Aksjonen ble stanset av sentralstyret, men lederen utelukker ikke at Ylf vil tine opp vedtaket. – Dersom Utdanningsfond III ikke sikres gjennom vårens forhandlinger, kan det bli nødvendig med aksjoner, sier hun.

Arbeidsgivers ansvar

Legeforeningens tidligere forhandlingssjef, Sverre Strand, hevder at arbeidsgiverne har plikt til å bistå med refusjon av kursavgift, reise- og oppholdsutgifter, som en direkte følge av tariffbestemmelsene. Han mener imidlertid at Utdanningsfond III i for stor grad har ført til at sykehusene unndrar seg det økonomiske ansvaret for legenes videre- og etterutdanning. Den opprinnelige tanken var at fond III skulle yte tilskudd til videre- og etterutdanning og til fagutvikling og kurstilbud utover sykehusets eget behov og utdanningsprogram. I stedet har fondets funksjon blitt redusert til å dekke alle reise- og oppholdsutgifter knyttet til kursvirksomhet, sier Strand.

Han tror at finansieringen av den såkalte Etter- og videreutdanningsreformen (EVU-reformen) vil bli et tema ved de kommende tariffrevisjonene. – LO og andre aktører vil at reformen skal baseres på partsfinansierte fond, som overtar ansvaret for utgiftene til utdanningsformål. En slik løsning er ikke utenkelig for legenes videre- og etterutdanning. Men dette betyr ikke at arbeidsgivers ansvar for å besørge nødvendige kursutgifter for leger faller bort, sier Strand. Han påpeker at Stortinget uttrykkelig har forutsatt at profesjoner med etablerte spesialistutdanninger skal gå utenom de lovfestede minsterettigheter som tenkes finansiert ved fond.

Utdanningsfondene

Fondsordningen finansieres ved årlige avsetninger fra folketrygden. Avsetningene bestemmes i årlige forhandlinger om normaltariffen mellom Legeforeningen, staten og Kommunenes Sentralforbund.

Legeforeningens sentralstyre er styre for de tre utdanningsfondene. For Utdanningsfond I er visse beslutninger delegert til et fondsutvalg der staten er representert. For Utdanningsfond II og III er anvendelsen av fondsmidlene tillagt fondsutvalg med representanter fra staten og Kommunenes Sentralforbund.

Utdanningsfond I ble etablert i 1967. Fondet finansierer kollektive tiltak i spesialistutdanningen. Egenkapitalen i fondet er i ferd med å stabiliseres og utgjør 125 millioner kroner.

Utdanningsfond II ble opprettet i 1984. Fondet gir individuell kursstøtte til allmennpraktiserende leger, kommuneleger, privatpraktiserende spesialister og til leger i samfunnsmedisinske stillinger. Egenkapitalen i fondet er stabil og er på 107 millioner kroner.

Utdanningsfond III ble etablert i 1988 og gir individuell kursstøtte til sykehusleger. Fra 1.1. 2000 har fondsstøtten til etterutdanning av spesialister bortfalt, mens spesialistkandidater får støtte til to kurs hvert år. Fondets egenkapital har falt kraftig de siste årene til et bunnivå på 37 millioner kroner.

Hvem har ansvaret?

Staten har det formelle ansvaret for spesialistutdanningen av leger. Tidligere lå dette ansvaret under Statens helsetilsyn, men med etableringen av Nasjonalt råd for spesialistutdanning av leger og legefording i 1999 er ansvaret tilbakeført til Sosial- og helsedepartementet. Den praktiske godkjenningen av spesialister er delegert til Legeforeningen, som også forvalter spesialistregelverket.

Venter på innstilling

Erik Bartnes, leder for arbeidsgiverutvalget i Kommunenes Sentralforbund (KS), sier at dagens finansieringssystem for legers videre- og etterutdanning kan gi uheldige helsepolitiske og faglige konsekvenser. Men han avviser at KS har til hensikt å stoppe fondsordningen.

Erik Bartnes

– KS vil ikke låse fondsordningen, men fondene må heller ikke låse legenes videre- og etterutdanning. Dagens fondsordning bidrar nemlig til å opprettholde en sterk profesjonsstyring av legenes videre- og etterutdanning, noe som kan gi negative vridninger i fordeling av utdanningsressurser, prioritering av faglige og forskningsmessige satsingsområder og ikke minst den geografiske fordelingen av leger, sier Bartnes.

– Hvem kan best ivareta legenes spesialistutdanning?

– Spesialistutdanningen er et samfunnsansvar. Det er uheldig at legeprofesjonen styrer både ressursfordelingen og det faglige innholdet i spesialistutdanningen. Det kan føre til skjevheter i legerekuttering og legefordeling.

– Hvilke forandringer ønsker KS?

– Vi ønsker å synliggjøre statens ansvar for videre- og etterutdanningen. Opprettelsen av Nasjonalt råd for spesialistutdanning av leger og legefordeling er et skritt i riktig retning. Spesialistutdanningen må sees i sammenheng med etableringen av helseregionene, der universitetene har en sentral rolle. Å styrke universitetenes rolle i spesialistutdanningen er viktig for å bygge opp gode regionale fag- og forskningsmiljøer, sier Erik Bartnes.

Kostnadene ved en regional spesialistutdanning ønsker han ikke å gå inn på. – I dag er det ingen som sikkert kan si hva spesialistutdanningen koster, men det er mange aktører og store summer involvert. Et annet system blir antakelig ikke noe billigere enn det som Legeforeningen står for, vedgår han. – Inntil videre forholder vi oss til dagens finansieringssystem.

Fungerende ekspedisjonssjef i Sosial- og helsedepartementet, Gerd Vandeskog, vil ikke fremme noen prinsipielle synspunkter på finansieringsordningen for legers videre- og etterutdanning. – Det er ennå for tidlig. Departementet venter på en innstilling fra Nasjonalt råd for spesialistutdanning av leger og legefordeling, som kommer til høsten. Innstillingen vil danne grunnlag for en bredere debatt om fremtidens videre- og etterutdanning.

– Hvilke strakstiltak må til for å bedre Legeforeningens fondsøkonomi?

– Jeg vil ikke gå inn på den diskusjonen. Strakstiltak må eventuelt bli en del av vårens lønns- og tarifforhandlinger. Inntil videre er det helt klart at den obligatoriske kursdelen av spesialistutdanningen må skjermes, sier Gerd Vandeskog.

LITTERATUR

1. Sundar T. Alternativer til kurs i spesialistutdanningen. Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 386–7.

Publisert: 30. mars 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 14. juli 2026.